

4.6.2013

PESÄNHOITAJAN VELVOLLISUUS TEHDÄ RIKOSILMOITUS

1 YLEISTÄ

1.3.2013 voimaan tulleen konkurssilain (KonkL) 14 luvun 5.4 §:n mukaan:

Jos on syytä epäillä, että velallinen on saattanut syyllistyä velkojia vastaan tehtyyn rikokseen, kirjanpitorikokseen tai muuhun sellaiseen elinkeinotoiminnassa tehtyyn rikokseen, jolla saattaa olla velkojien maksunsaannin tai pesän selvityksen kannalta vähäistä suurempi merkitys, pesänhoitajan tulee tarvittaessa tehdä rikosepäilystä ilmoitus poliisille.

Rikosilmoitus tehdään poliisille, jos on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Jos epäilyllä rikoksella ei kuitenkaan ole velkojien maksunsaannin tai pesän selvityksen kannalta vähäistä suurempaa merkitystä, rikosilmoitusta ei tehdä. Pesänhoitajan on harkitessaan rikosilmoituksen tekemisen edellytyksiä otettava huomioon, ettei velallisselvitystä enää 1.3.2013 tai sen jälkeen alkaneissa konkurssissa lähetetä syyttäjälle. Rikosilmoitus tehdään myös raukeavassa konkurssissa. Pesänhoitajan on tehtävä rikosilmoitus ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun peruste sen tekemiseen on tullut ilmi.

Pesänhoitaja liittää rikosilmoitukseen rikosepäilyä tukevan aineiston. Varsinaisen rikosta koskevan näytön hankinta kuuluu esitutkintaviranomaiselle.

Rikosilmoituksen tekemisestä aiheutuneesta lisätyöstä pesänhoitajalla on oikeus saada erillinen palkkio konkurssipesän varoista. Palkkion määräytymisessä noudatetaan yleisiä pesänhoitajan palkkion määräytymisperusteita. Raukeavassa konkurssissa palkkio ja korvaus aiheutuneista kuluista voidaan maksaa tuomioistuimen päätöksellä valtion varoista.

2 RIKOSILMOITUS

2.1 Harkinta

Rikosilmoituksen tekeminen perustuu aina pesänhoitajan tapauskohtaiseen harkintaan. Harkinnassa on otettava huomioon velkojien etu sekä erityisesti se, onko epäilyllä rikoksella velkojien maksunsaannin tai pesän selvittämisen kannalta merkitystä. Jos merkitys on ainoastaan vähäinen, pesänhoitajalla ei ole velvollisuutta tehdä rikosilmoitusta.

4.6.2013

Kantaansa muodostaessaan pesänhoitaja voi tarvittaessa tiedustella velkojien näkemystä asiassa. Pesänhoitaja ei kuitenkaan ole sidottu velkojien kannanottoihin. Jos pesänhoitaja ei tee rikosilmoitusta, voi velkoja tehdä sen aina itse.

Jos epäilty rikos koskee velkojien taloudellisten oikeuksien loukkaamista ja sen kohteena olevan varallisuuden määrä on vähäinen, rikosilmoitusta ei ole tarpeen tehdä. Rikosvahingon merkitystä arvioitaessa olennaista on vahingon kokonaismäärä eikä pesään mahdollisesti palautuva määrä tai sen vaikutus yksittäisten velkojien jako-osuuden suuruuteen.

Sitä, milloin rikosvahingon kokonaismäärää voidaan pitää vähäisenä, on pesänhoitajan harkittava tapauskohtaisesti. Useaan tuhanteen euroon nousevaa määrää ei yleensä enää ole pidettävä vähäisenä. Ratkaisevaa on kuitenkin aina kutakin tapausta koskeva pesänhoitajan kokonaisharkinta, jossa otetaan huomioon tapauksen erityispiirteet. Rikosilmoituksen tekemistä harkittaessa on esimerkiksi otettava huomioon mahdollisen epäillyn rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen todennäköisyys. Jos tunnusmerkistön täytyminen on epäselvää, kynnys rikosilmoituksen tekemiselle on sitä korkeammalla mitä vähäisemmästä rikosvahingosta on kysymys. Jos teko vaikuttaa suunnitelmalliselta, kynnystä rikosilmoituksen tekemiselle on pidettävä matalampana.

Pesän selvittämisen kannalta tekoa voidaan pitää merkitykseltään vähäisenä, jos se ei käytännössä ole ehtinyt vaikuttaa pesänhoitoon tai ole vaikeuttanut selvitystyötä. Saattohoitajan käyttäminen tai saattohoitajana toimiminen säännönmukaisesti vaikeuttaa pesän selvittämistä. Neuvottelukunta suosittelee, että rikosilmoitus tehdään, kun velallisyhtiön toiminnan loppuajankoina on käytetty pesän selvittämistä vaikeuttavaa saattohoitajaa. Saattohoitajana toimiminen on oikeuskäytännössä vaikuttanut rangaistusta ankaroittavana seikkana (KKO 2009:77).

Rikosilmoitusta ei tehdä silloin, kun asialla on muutoin vähäinen merkitys. Ei ole tarkoituksenmukaista, että esitutkintaviranomaisia kuormitetaan vähäpätöisiä asioita koskevilla ilmoituksilla.

Rikosilmoituksen tekeminen ei kuulu pesänhoitajalle silloin, kun epäillyllä rikoksella on ainoastaan yksittäinen velkoja asianomistajana. Jos pesänhoitaja havaitsee yksittäiseen velkojaan kohdistuvan rikosepäilyn, pesänhoitajan tulisi saattaa se kyseisen velkojan tietoon. Esimerkiksi ilmoituksen tekeminen verorikoksesta ei ole pesänhoitajan tehtävä, koska ilmoituksen tekeminen tällaisesta rikoksesta kuuluu Verohallinnolle.

4.6.2013

Varattomissa konkurssipesissä konkurssiasiamies voi harkintansa mukaan teettää valtion varoilla velallisen kirjanpidon tai velallista koskevan erityistarkastuksen. Myös konkurssipesä itse tai yksittäinen velkoja voi olla erityistarkastuksen maksaja. Tällöin tarkastuskertomus on apuna rikosilmoitusta harkittaessa ja laadittaessa. Erityistarkastuskertomus tulee rikosilmoituksen liitteeksi.

Jos varattomassa konkurssipesässä esiin tullut epäilty rikos on vakava tai jos epäiltyyn rikokseen tai konkurssipesään muutoin liittyy lisätyötä aiheuttavia selvittämistarpeita, harkittavaksi voi tulla konkurssin jatkuminen julkisselvityksenä. Tällöin pesänhoitaja voi ottaa yhteyttä Konkurssiasiamiehen toimistoon. Jos konkurssi jatkuu julkisselvityksenä, julkisselvittäjä tekee rikosilmoituksen.

Velallisselvityksessä (suositus 3) pesänhoitajan on tehtävä selkoa havaitsemastaan mahdollisesti rikollisesta menettelystä liiketoiminnassa. Jos pesänhoitaja rikoksia koskevista havainnoistaan huolimatta päättää olla tekemättä rikosilmoitusta, on hänen tarvittaessa pystyttävä perustelemaan ratkaisunsa.

2.2 Rikosilmoituksen sisältö

Hyvä ja oikealle poliisiyksikölle tehty rikosilmoitus helpottaa ja nopeuttaa esitutkinnan aloittamista. Pelkkä viittaus velallisselvitykseen ei ole lainkohdan tarkoittama rikosilmoitus.

Konkurssipesän asianomistaja-asema (esimerkiksi velallisen rikoksissa rikoslaki, (RL) 39 luku 9.3 §) ja tarvittaessa sen peruste on syytä kirjata rikosilmoituksen alkuun.

Rikosilmoituksen alkuun on syytä laatia tiivis selvitys velallisen ja konkurssin perustiedoista, joita ovat ainakin:

- konkurssivelallisen nimi ja kotipaikka (yhteisöstä myös viimeaikaiset nimet ja kotipaikan muutokset);
- henkilö- tai yritys- ja yhteisötunnus (Y-tunnus);
- konkurssituomioistuin ja asian tunnistetiedot;
- konkurssin alkamispäivä;
- pesänhoitaja ja hänen yhteystietonsa;
- tiedot liiketoiminnan aloittamisesta/yhteisön perustamisesta;
- toimiala;
- tosiasiallinen liiketoiminta ja sen kesto;
- tilikausi;
- muodolliset vastuuhenkilöt koko epäillyn rikoksen teko-ajalta;
- tosiasialliset toimijat ja nimenkirjoittajat sekä perusteet sille, miksi tietty henkilö on tosiasiallinen toimija;
- omistajat;

4.6.2013

- paikkakunta, jossa liiketoimintaa tosiasiallisesti on harjoitettu, esitutkinnan suorittavan poliisiyksikön määrittelemistä varten;
- arvio maksukyvyttömyyden alkamisesta, jos se on mahdollista antaa (esim. erityistarkastuskertomus tai luettelo velallisen maksuhäiriömerkinnöistä), sekä;
- pankkitilit (myös mahdollisesti tiedossa olevat lakanneet tilit epäillyn rikoksen selvittämiseksi).

Rikosilmoitukseen on kirjattava pesähoitajan hallussaan olevan aineiston perusteella tekemät tosiasiahavainnot ja niistä tehdyt johtopäätökset, joilla on merkitystä arvioitaessa, onko velallisen liiketoiminnassa syylistytty rangaistavaan menettelyyn. Selostus siitä, miten ja milloin epäilty rikos on tehty, kirjataan mahdollisimman selkeästi. Epäillyt tekijät ja muut osalliset tai laiminlyöntiin syylistyneet on merkittävä ilmoitukseen mahdollisimman tarkasti. Myös avunantajaksi epäilystä henkilöstä kirjataan selkeästi, millä tavoin ja missä määrin henkilön epäillään olleen osallisena teokseen. Ilmoitukseen on merkittävä mahdolliset havainnot, joiden perusteella teon tahallisuutta tai tuottamuksellisuutta voidaan arvioida. Konkurssin alkuvaiheessa tehtyä rikosilmoitusta on tarvittaessa myöhemmin täydennettävä.

Rikosilmoitukseen liitetään se asiakirja-aineisto, johon epäily perustuu. Pesähoitajan on pyrittävä aina hankkimaan rikosilmoituksen tekemiseen tarvittava tieto epäilystä rikoksesta myös muualta kuin velalliselta. Rikosilmoitukseen liitettävät kirjalliset todisteet on syytä ryhmitellä siten, että kukin todiste osoitetaan tarkoituksenmukaisilla viittauksilla asianomaisen todistelua edellyttävän asian kohdalle. Asiakirjoja voi toimittaa poliisille vielä rikosilmoituksen lähettämisen jälkeenkin. Tarvittaessa pesähoitajan on annettava poliisille selventävää tietoa suullisesti.

RL 39 luvun 9.3 §:n mukaan velallisen rikoksissa pesähoitaja käyttää asianomistajan puhevaltaa. Yksittäisellä velkojalla on itsenäinen oikeus puhevallan käyttämiseen. Pesähoitajan puhevalta päättyy, kun konkurssi raukeaa.

Tarvittaessa syyteoikeuden vanhentumisen ajankohta on kirjattava selvästi näkyviin. RL 8 luvun 1 §:n mukaan syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu

- 1) kahdessakymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta määrääjäksi yli kahdeksan vuoden,
- 2) kymmenessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta vankeutta,
- 3) viidessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta, ja

4.6.2013

4) kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta, sakkoa tai rikesakko.

RL 8 luvun 2 §:n mukaan mainitut ajat lasketaan rikoksen teko-päivästä. Jos rikoksen tunnusmerkistössä säädetään laiminlyönti rangaistavaksi, syyteoikeus alkaa vanhentua, kun laiminlyönti teko olisi viimeistään tullut tehdä. Jos rikoksen tunnusmerkistössä edellytetään määrätyn seurauksen syntymistä, aika lasketaan tuon seurauksen ilmenemispäivästä. Jos rikolliseen tekoon sisältyy lainvastaisen asiintilan ylläpitäminen, syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa vasta sellaisen tilan päättymisestä. Syyteoikeus osallisuudesta rikokseen alkaa vanhentua samana päivänä kuin syyteoikeus päätteestä.

Ne seikat, joiden nojalla tekoa on pidettävä törkeänä, on tuotava rikosilmoituksessa selkeästi esiin.

Jos rikosilmoitusta tehtäessä pesänhoitajan tiedossa on, että konkurssi raukeaa, rikosilmoituksessa on tämä mainittava. Raukeavassa konkurssissa pesänhoitajan on lisäksi sovittava poliisin kanssa mahdollisen kirjanpitoaineiston siirtämisestä poliisin haltuun.

Jos rikosilmoitus liittyy muuhun pesänhoitajan tiedossa ja jo vireillä olevaan esitutkintaan tai rikosilmoitukseen, on tästä syytä mainita rikosilmoituksessa.

Laadittu rikosilmoitus on tallennettava KOSTI-järjestelmään kohtaan asiakirjat/rikosasiakirjat, jossa se on ainoastaan pesänhoitajan ja konkurssiasiamiehen nähtävillä.

3 RIKOSTYYPIT

3.1 Yleistä

Tyypillisimpiä velkojia vastaan tehtyjä rikoksia ovat RL 39 luvussa tarkoitetut velallisen rikokset:

- velallisen epärehellisyys,
- velallisen petos ja
- velkojansuosinta.

Kirjanpitorikos on tyypillisesti sellainen rikos, joka hankaloittaa konkurssipesän selvittämistä.

Tyypillisiä elinkeinotoiminnassa tehtyjä muita rikoksia ovat rahanpesurikos, liiketoimintakiellon rikkominen, rekisterimerkintärikos ja

4.6.2013

osakeyhtiörikos. Kyse voi olla myös jostain muusta rikoksesta, jolla velkojien kollektiivista etua on rikottu.

Saattohoidolla tarkoitetaan järjestelyä, jossa yhtiön taloudellisessa kriisitilanteessa ennen konkurssiin asettamista yhtiön vastuuhenkilöksi tulee ulkopuolinen henkilö (saattohoitaja), jolle myös yhtiön osakekannan omistus siirretään korvausta vastaan. Tyypillisesti saattohoitajan odotetaan peittävän edellisten omistajien tekemät rikokset esimerkiksi hävittämällä yhtiön kirjanpito. Saattohoitotilanteessa todellinen vastuuhenkilö ja saattohoitaja tietävät, että yhtiöllä ei ole edellytyksiä jatkaa kannattavaa liiketoimintaa, ja ajavat yhtiön toiminnan tarkoituksellisesti alas pyrkien turvaamaan omat intressinsä. Yhtiötä saatetaan käyttää myös tuottamaan tekaistuja menotositteita jonkin toisen yhtiön kirjanpitoon maksua vastaan (ns. kuittikauppa).

Saattohoitajan käyttäminen voi tapauksesta riippuen täyttää usean eri rikoksen tunnusmerkistön. Rikosoikeudelliseen arviointiin vaikuttaa muun muassa se, onko aikaisempi vastuuhenkilö säilyttänyt itsellään tosiasiallista määräysvaltaa saattohoitajaksi ryhtyneen henkilön ohella tai asemesta.

Velallisella on konkurssilain 4 luvun 5 a §:n mukaan oikeus jättää antamatta tietoja, jotka liittyvät tekoon, josta hän on rikoksesta epäiltynä (ns. itsekriminointisuoja). Pesänhoitajalla on velvollisuus informoida velallista tästä oikeudesta. Jos velallinen on itsekriminointisuojan perusteella jättänyt antamatta tietoja, velallisen on ilmoitettava tästä pesänhoitajalle viimeistään pesäluettelon oikeaksi vahvistamisen yhteydessä. Tietojen antamatta jättämisen on liityttävä yksilöitävään vireillä olevaan esitutkintaan. Velallisen on jo oltava rikoksesta epäillyn asemassa, jotta hänellä olisi oikeus olla antamatta tietoja pesänhoitajalle. Jos hän ei kykene uskottavasti ilmoittamaan olevansa tietyn poliisiyksikön käynnistämän esitutkinnan kohteena, oikeutta ei ole.

3.2 Velkojia vastaan tehdyt rikokset

3.2.1 Velallisen epärehellisyys (RL 39 luku 1 §)

Rikoksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää kolmen seikan toteutumista:

1. tekijän muodollinen tai tosiasiallinen vastuuasema;
2. oikeudettomat vararikkoteot (velallinen on hävittänyt, lahjoittanut, luovuttanut tai siirtänyt omaisuuttaan tai lisännyt velvoitteitaan); sekä
3. teko on aiheuttanut maksukyvyttömyyden tai oleellisesti pahentanut sitä.

4.6.2013

Velallisen epärehellisyys -rikos on useimmiten tehty siten, että velallisen omaisuutta on luovutettu pois velallisen varallisuuspiiristä ilman hyväksyttävää syytä ja teosta on aiheutunut velkojille vahinkoa. Hyväksyttävän syyn arvioinnissa on otettava huomioon, onko oikeustoimi ollut yhtiön kannalta liiketaloudellisesti perusteltavissa. Oikeustoimi on yleensä liiketaloudellisesti perusteltavissa, jos omaisuutta on käytetty konkurssivelallisen liiketoimintaan.

Maksukyvyttömyys on yleensä todettavissa siitä, että velallinen ei kykene suoriutumaan velvoitteistaan kohtuullisessa ajassa niiden erääntymisestä. Maksukyvyttömyyttä voivat osoittaa esimerkiksi maksuviiveet, verotilin alijäämä tai ulosottotiedot. Erityistarkastusta voidaan käyttää osoittamaan maksukyvyttömyyden aiheutumista tai sen olennaista pahenemista sekä maksukyvyttömyyden alkamisen ajankohtaa.

Varojen ottaminen itselle esimerkiksi palkkana saattaa olla hyväksyttävää tiettyyn määrään asti, vaikka toiminta olisikin tappiollista.

3.2.2 Velallisen petos (RL 39 luku 2 §)

Velallisen petoksessa velallinen on yleensä salannut tietoja pesänhoitajalta tai antanut pesänhoitajalle virheellisiä tietoja pesäluettelon laatimista varten.

Pesänhoitajalle annettavien tietojen osalta velallisella on tavanomainen myötävaikutusvelvollisuus ja velvollisuus pysyä totuudessa. Jos pesänhoitajalle annetut tiedot eivät vastaa totuutta, velallinen on saattanut syyllistyä velallisen petokseen.

Jos velallinen jättää kertomatta pesänhoitajalle KonkL 4 luvun 5 a §:n mukaisia tietoja ilmoittamatta, että kyseessä on itsekriminointisuojaan vetoaminen, velallinen saattaa syyllistyä velallisen petokseen.

3.2.3 Velkojansuosinta (RL 39 luku 6 §)

Velkojansuosintarikoksessa kyse on siitä, että maksukyvyttömäksi itsensä tietävä velallinen suosii joitakin velkojia muiden velkojien kustannuksella. Tekomuotona voi olla velan maksu ennenaikaisesti tai epätavanomaisella maksuvälineellä tavanomaisista poikkeavissa olosuhteissa, jälkikäteen vakuuden antaminen aikaisemmin sovitusta velasta tai muu vastaava menettely, jolla jonkun velkojan asemaa parannetaan muiden velkojien kustannuksella.

Rangaistusvastuu ja takaisinsaantivastuu ovat toisistaan riippumattomia. Oikeustoimi voi peräytyä, vaikka rangaistavuuden edellytykset eivät täyty (ks. KKO 2009:69 ja KKO 2009:70).

4.6.2013

Velkojansuosinta voi olla velallisen epärehellisyyttä ja velallisen petosta vähemmän moitittavaa sen vuoksi, ettei velallinen ole saanut velkojansuosinnassa itselleen tai läheiselleen mitään hyötyä. Velkojansuosinnan moitittavuuteen vaikuttaa olennaisesti myös se, miten suuri osa muille kuin teolla suosituille velkojille kertyy heidän saatavistaan jako-osuuksina.

3.3 Kirjanpitorikos (RL 30 luku 9 §)

Kirjanpitorikos vaikeuttaa pesän selvitystä ja saattaa aiheuttaa velkojille vahinkoa. Kirjanpitorikoksesta on rikosilmoitus yleensä tehtävä riippumatta sen arvioitavissa olevasta merkityksestä pesän varallisuuteen.

Kirjanpitoon kohdistuvissa rikoksissa huomiota on kiinnitettävä teon vahingollisuuteen ja moitittavuuteen. Jos teko mahdollistaa muita talousrikoksia, on tekoa pidettävä keskimääräistä vahingollisempaan. Teon moitittavuutta harkittaessa on huomiota kiinnitettävä muun ohella

- liiketoiminnan laajuuteen;
- laiminlyönnin laatuun (ovatko esimerkiksi tositteet kokonaan järjestämättä vai onko ne järjestetty mappeihin oikeaan järjestykseen, mutta jätetty kirjaamatta kirjanpitoon) ja laajuuteen (ajallinen ja määrällinen laajuus);
- onko laiminlyöty myös tilinpäätösten laatiminen (kuinka monelta vuodelta ja miltä osin);
- onko kirjattu vääriä tai harhaanjohtavia liiketapahtumia (esimerkiksi samoja tapahtumia useaan kertaan) ja näiden määrä, suuruus ja vaikutus liikevaihtoon;
- onko kirjanpito hävitetty tai kätkeyty taikka onko sitä vahingoitettu, ja
- onko kirjanpitoaineisto tai osa siitä saatu pesänhoitajan haltuun.

Kirjanpitorikoksen tunnusmerkistö täyttyy, jos teon seurauksena velallisen toiminnan tuloksesta tai taloudellisesta asemasta ei saada oikeaa ja riittävää kuvaa. Pesänhoitajan on teon seurauksia arvioidessaan kiinnitettävä huomiota siihen, missä määrin kirjanpitovelvollisuuden laiminlyönti on vaikeuttanut oikean ja riittävän kuvan saamista velallisen toiminnan tuloksesta tai taloudellisesta asemasta. Jos esimerkiksi velallisen toiminnan loppuvaiheessa kirjattavia liike- tai tilitapahtumia ei ole ollut lainkaan tai ne ovat olleet vähäisiä, ei kirjanpitorikoksen tunnusmerkistö täyty, vaikka kirjanpito olisikin laiminlyöty. Asian arvioimiseksi neuvottelukunta suosittelee, että pesänhoitaja hankkii velallisen pankkitiliotteet siltä ajalta, jolta kirjanpito on laiminlyöty.

4.6.2013

Rikosilmoitukseen on kirjattava, kuka on teot tehnyt tai laiminlyöntiin syyllistynyt. Tekijä voi olla kirjanpitovelvollinen itse, tämän lakisääteinen edustaja, tosiasiallista määräysvaltaa velallisessa käyttävä tai henkilö, jolle kirjanpito on annettu tehtäväksi. Rikosilmoitukseen on myös merkittävä kirjanpitäjän nimi ja yhteystiedot sekä hänen mahdollinen lausumansa kirjanpidosta.

Käytännössä on tavallista, että kirjanpidossa on puutteita tai suoranaisia laiminlyöntejä muutamalta kuukaudelta ennen konkurssiin asettamista. Puutteiden ja laiminlyöntien merkitystä arvioitaessa on otettava huomioon kirjanpitolain 2 luvun 4.2 §, jonka mukaan muut kuin käteisellä rahalla suoritettavat maksut saadaan kirjata neljän kuukauden kuluessa kalenterikuukauden tai jakson päättymisestä. Tällaisten kirjausten osalta rikoksen tunnusmerkistö ei ole välttämättä vielä täyttynyt.

Neuvottelukunta suosittelee, että kirjanpitorikoksesta tehdään aina rikosilmoitus, jos kirjanpitoaineisto on hävitetty, sitä ei suostuta luovuttamaan pesänhoitajalle tai kirjanpito on laiminlyöty kokonaan.

3.4 Muut elinkeinotoiminnassa tehdyt rikokset

3.4.1 Rahanpesu (RL 32 luku 6 §)

Rahanpesulla tarkoitetaan rikollisesta toiminnasta lähtöisin olevan varallisuuden muuntamista tai siirtämistä lailliseen tai näennäisesti lailliseen liiketoimintaan niin, että varallisuuden todellinen alkuperä peitetään.

Rahanpesu on liitännäinen teko, joka edellyttää aina niin kutsutua esirikosta, josta saatuun omaisuuteen tai hyötyyn rahanpesutoimet kohdistuvat. Talousrikokset (velallisen petos, velallisen epärehellisyys, petos, veropetos, avustuspetos ja kavallus) ovat käytännössä usein rahanpesun esirikoksia. Rahanpesulla pyritään yleensä mahdollistamaan varojen riskitön käyttö ja rahanpesu on keino palauttaa rikoksella hankitut varat takaisin lailliseen liiketoimintaan.

Rikosilmoitusta harkitessaan pesänhoitajan on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että RL 32 luvun 11 §:n mukaan esirikokseen (esim. velallisen epärehellisyyteen) syyllistyneen henkilön suorittama törkeä rahanpesu (ns. itsepesu) voi olla rangaistavaa. Teon rangaistavuus edellyttää kuitenkin, että rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta.

4.6.2013

Rahanpesurikokset vaikeuttavat pesän selvittämistä. Rahanpesusta tehdään rikosilmoitus riippumatta teon arvioitavissa olevasta merkityksestä pesän varallisuuden kannalta.

Rikosilmoitus rahanpesurikoksesta on pidettävä erillään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetun lain 23 §:ssä tarkoitettu velvollisuudesta ilmoittaa Rahanpesun selvittelykeskukselle epäilyttävästä liiketoimesta.

3.4.2 Liiketoimintakiellon rikkominen (RL 16 luku 11 §)

Liiketoimintakiellosta annetun lain 4 §:n mukaan liiketoimintakiellon määrätty ei saa:

- 1) itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista liiketoimintaa, josta kirjanpitolaissa on säädetty kirjanpitovelvollisuus;
- 2) olla avoimen yhtiön yhtiömiehenä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä taikka eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsenenä;
- 3) olla yhteisön tai säätiön hallituksen jäsenenä, varajäsenenä, toimitusjohtajana taikka muussa niihin rinnastettavassa asemassa yhteisössä tai säätiössä;
- 4) itse tai toista välikätenä käyttäen tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa tai hoitaa sen hallintoa;
- 5) itse tai toista välikätenä käyttäen tehdä osakeyhtiön perustamissopimusta tai olla osuuskunnan perustajana;
- 6) hankkia itse taikka toista välikätenä käyttäen omistukseen tai sopimukseen perustuvaa määräysvaltaa liiketoimintaa harjoittavassa yhteisössä; taikka
- 7) harjoittaa Suomessa liiketoimintaa ulkomaille perustettua yhteisöä välikätenä käyttäen tai tosiasiallisesti johtaa sellaisen ulkomaille perustetun yhteisön toimintaa, joka harjoittaa liiketoimintaa Suomessa muuten kuin vähäisessä määrin, eikä hankkia määräysvaltaa sellaisessa yhteisössä.

Neuvottelukunta suosittelee, että liiketoimintakiellon rikkomisesta tehdään rikosilmoitus. Ilmoitus on tehtävä myös siitä, joka on toiminut toisen välikätenä kiellon kiertämiseksi (RL 16:11).

4.6.2013

3.4.3 Rekisterimerkintärikos (RL 16 luku 7 §)

Rikosilmoitus rekisterimerkintärikoksesta tehdään, jos teko haittaa tai vaikeuttaa pesän selvittämistä tai jos menettely on ollut laajamittaista esimerkiksi siten, että sen on epäiltävä koskeneen useita yrityksiä.

Rikosilmoitukseen kirjataan, kuka on antanut väärän tiedon esimerkiksi kaupparekisteriin ja milloin tämä on tapahtunut. Jos mainittua väärää tietoa on hyväksikäytetty siten, että on hankittu itselle tai toiselle taloudellista hyötyä tai vahingoitettu toista, kirjataan, miten hyväksikäyttäminen on tapahtunut.

Rikosilmoituksen liitteeksi on syytä hankkia kauppa- tai yhdistysrekisteristä perustamis- ja muutosilmoitukset, joista kirjausten tekijät ilmenevät. Epäiltyyn rikokseen on saatettu käyttää myös esimerkiksi väärennettyjä kokouspöytäkirjoja. Asiasta tietämätön henkilö on saatettu merkitä väärennettyyn pöytäkirjaan yhtiön vastuuhenkilöksi.

3.4.4 Osakeyhtiörikkokset (OYL 25 luku 1 §)

Osakeyhtiörikkoksessa yhtiön varoja on jaettu yhtiön ulkopuolelle osakeyhtiölain (OYL) säännösten vastaisesti ja samalla on loukattu osakkeenomistajan tai velkojan suoja. Osakeyhtiörikkokset ovat rangaistavia ainoastaan tahallisina, eikä yritys ole rangaistavaa.

OYL:n periaatteiden mukaan kaikilla liiketapahtumilla, jotka vähentävät yhtiön varoja tai lisäävät yhtiön velkoja, tulisi olla tekoheikkellä aito liiketaloudellinen peruste. Yhtiön varojenjaon on tapahduttava OYL:n 13 luvun mukaisesti. Siten esimerkiksi osingonjakopäätös tilanteessa, jossa yhtiöllä ei ole jakokelpoisia varoja, täyttää osakeyhtiörikkoksen tunnusmerkistön.

On huomattava, että osakeyhtiörikkoksen tunnusmerkistön mukainen teko saattaa usein täyttää myös velallisen rikoksen tunnusmerkistön. Enimmäisrangaistus osakeyhtiörikkoksesta on yksi vuosi vankeutta, joten osakeyhtiörikos vanhenee melko nopeasti (kahdessa vuodessa).

4

PALKKIO RIKOSILMOITUKSEN TEKEMISESTÄ

Palkkio rikosilmoituksen laatimisen edellyttämästä lisätyöstä ja korvaus niistä kuluista, jotka pesänhoitajalle ovat aiheutuneet ilmoituksen laatimisesta, maksetaan pesän varoista. Lisätyö voi olla paitsi itse rikosilmoituksen kirjoittamista myös sitä edeltävää

4.6.2013

selvitystyötä. Palkkion määräytymiseen sovelletaan tavanomaisia pesänhoitajan palkkion määräytymisperusteita. Neuvottelukunta suosittelee, että pesänhoitaja laskuttaa rikosilmoituksen tekemisestä erillistoimenpiteenä erillisellä laskulla.

Pesänhoitajan palkkion ja kustannusten korvauksen vahvistaa velkojainkokous. Jos konkurssi raukeaa, pesänhoitajan palkkion ja kustannusten korvauksen vahvistaa tuomioistuin. Jos konkursipesässä ei ole varoja palkkion ja korvauksen maksamiseen, pesänhoitajan pyynnöstä tuomioistuin voi määrätä maksettavaksi pesänhoitajalle valtion varoista palkkiona ja kustannusten korvauksena enintään 600 euroa siltä osin kuin pesän varat eivät siihen riitä, lisättyä arvonlisäverolla.

Neuvottelukunta suosittelee, että pesänhoitaja laskuttaa rikosilmoituksen laatimisesta ja pyytää korvauksen valtion varoista konkurssin raukeamisesityksen yhteydessä.

Rikosilmoitusta ei pidä lähettää käräjäoikeudelle palkkionvahvistamispyynnön yhteydessä. Jos näin kuitenkin on tarpeen tehdä esimerkiksi käräjäoikeuden pyynnöstä, oikeudelta on pyydettävä rikosilmoituksen julistamista salassa pidettäväksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 10 § mukaisesti sillä perusteella, että rikosilmoitus on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan salassa pidettävä asiakirja. Salassapitopyynnössä on myös esitettävä, kuinka pitkäksi aikaa salassapitoa vaaditaan (esimerkiksi 2 vuotta tai tiettyyn päivämäärään asti).

Tarpeettoman rikosilmoituksen tekemisestä pesänhoitajalla ei ole oikeutta saada palkkiota. Pesänhoitajan oikeus palkkioon ja kustannusten korvaukseen rikosilmoituksen laatimisesta koskee 1.3.2013 tai sen jälkeen alkaneita konkursseja.

Helsingissä, 4. päivänä kesäkuuta 2013

Sami Uoti
puheenjohtaja

Mika Heinonen
sihteeri